

WOJCIECH WRÓBLEWSKI

IMPLIKACJA TERRORYZMU W BUDOWANIU MECHANIZMU
ODPORNOŚCI LUDNOŚCI CYWILNEJ
W HYBRYDOWYCH KONFLIKTACH ZBROJNYCH

IMPLICATION OF TERRORISM IN BUILDING A HYBRID RESILIENCE MECHANISM FOR
CIVILIANS IN ARMED CONFLICTS

Abstract. Nowadays, the term hybrid warfare is increasingly common in the international security community. To date, several scientific and formal definitions of this issue have been developed, but it remains a contentious and imprecise concept. In common parlance, the term hybrid war is most often used to describe the so-called Ukrainian crisis, which escalated in 2022 and took the form of an informal armed conflict. Hybrid war is assumed to mean a combination of conventional and unconventional tactics of a military and non-military nature. One of the elements of hybrid threats is terrorism, which is a more widely analyzed threat in the routine security environment (state of peace) and in conditions of armed conflict. In contrast, in the case of a hybrid conflict, it is an issue that has been narrowly developed. Acts of terrorism in hybrid tactics can have a network character (i.e., an integrated multi-vector attack) and a cascading effect (i.e., effects affecting each other). Such a state of affairs can affect civilian security more broadly than in other states. Thus, there is an urgent need to understand the use of terrorism tactics in a full-scale hybrid conflict and its impact on civilian security.

Keywords: terrorism; hybrid warfare; civil protection; security.

WPROWADZENIE

Współcześnie wobec niektórych z konfliktów zbrojnych przyjmuje się termin „wojna hybrydowa”, który w powszechnym przekazie został zaanektowany głównie w wyniku konfliktu zbrojnego Izraela z Hezbollahem oraz tzw. kryzysu

Dr WOJCIECH WRÓBLEWSKI – Szkoła Główna Służby Pożarniczej; adres do korespondencji: ul. J. Słowackiego 52/54, 01-629 Warszawa; e-mail: wwroblewski@sgsp.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3415-9485>.

ukraińskiego (operacji Rosji na Krymie) w 2014 roku, a szczególnie poprzez działania Federacji Rosyjskiej w „specjalnej operacji wojskowej” w Ukrainie (2022 rok). „Wojna hybrydowa” jest pojęciem spornym i nie posiada powszechnie uzgodnionej definicji. Pomimo tego dotychczasowe koncepcje mogą dostarczać kluczowych informacji w zakresie współczesnych taktyk, a zwłaszcza w zakresie ich oddziaływania na ludność cywilną. W najprostszym rozumieniu wojna hybrydowa to wzajemne oddziaływanie lub fuzje konwencjonalnych i niekonwencjonalnych narzędzi w celu synchronizacji wobec słabych punktów antagonisty i osiągnięcia efektów synergii. Według opracowania North Atlantic Treaty Organization (NATO), wojna hybrydowa oznacza działania hybrydowe łączące środki wojskowe i niewojskowe, a także tajne i jawne, w tym dezinformację, cyberataki, presję ekonomiczną, rozmieszczenie nieregularnych grup zbrojnych i użycie regularnych sił. Metody hybrydowe są wykorzystywane do zacierania granic między wojną a pokojem i próby zasiania wątpliwości w umysłach docelowych populacji. Ich celem jest destabilizacja i osłabienie społeczeństw (Bilal, 2021).

W literaturze przedmiotu oraz w debacie publicznej można spotkać także definiowanie wojny hybrydowej z perspektywy zagrożeń hybrydowych. Definicja podana przez UE wskazuje, że jest to połączenie działań konwencjonalnych i niekonwencjonalnych, wojskowych i pozamilitarnych, które mogą być wykorzystywane w skoordynowany sposób przez podmioty państwowe lub niepaństwowe do osiągnięcia określonych celów politycznych. Kampanie hybrydowe są wielowymiarowe, łączą środki przymusu i dywersji, wykorzystując zarówno konwencjonalne, jak i niekonwencjonalne narzędzia i taktyki. Zostały zaprojektowane tak, aby były trudne do wykrycia lub przypisania. Zagrożenia te są ukierunkowane na krytyczne luki w zabezpieczeniach i mają na celu wywołanie zamieszania, aby utrudnić szybkie i skuteczne podejmowanie decyzji (Coutering Hybrid Threats, EUDefence, 2022).

Wojna hybrydowa, jak zauważają V. Horbulin (2014), O. Manko i Y. Mikhieiev (2018), nie jest nowym typem działań wojennych, ponieważ praktycznie każdy poszczególny element taktyki hybrydowej był wykorzystywany w konfliktach zbrojnych, ale wojna hybrydowa to jednak spójność i wzajemne powiązania tych elementów oraz dynamika i elastyczność ich stosowania, co może stanowić nowe wyzwanie dla koncepcji obronności i ochrony ludności (Horbulin, 2014, s. 5-6; Manko i Mikhieiev, 2018, s.14).

Opracowania naukowe oraz formalne wskazują, że jednym z zagrożeń w taktyce hybrydowej jest terroryzm (zob. np. opracowania North Atlantic Treaty Organization – 2022; Hoffman – 2007; Kaldor – 2012). Pod wieloma względami wojna, konflikt zbrojny i terroryzm są bardzo podobne, gdyż obejmują akty ekstremalnej przemocy. Jednak w przypadku aktów terroryzmu w taktyce

hybrydowej zagrożenie to współistnieje z działaniami, które mogą przybierać charakter usieciowienia, prowadząc tym samym do tzw. efektu kaskadowego, np. dezinformacja może wpływać na procesy ewakuacji i stanowić podatność na ataki terrorystyczne.

Pomimo tego, że literatura przedmiotu postrzega terroryzm jako jeden z elementów taktyki w wojnie hybrydowej, to istnieje potrzeba pogłębionych badań natury tego zagrożenia. Jest to istotne zarówno z perspektywy poznawczej, jak i implikacji w obszarze przygotowania ludności cywilnej (mechanizmu odporności hybrydowej) do wielowektorowych ataków, których struktura i charakter mogą być złożone, sieciowe i trudne do przewidzenia.

Problem badawczy w niniejszym opracowaniu został sformułowany następująco: czy natura aktów terroryzmu w taktyce hybrydowej może być tożsama z aktami terroryzmu w rutynowym środowisku bezpieczeństwa (stan pokoju) oraz innymi konfliktami zbrojnymi?

Celem badawczym jest identyfikacja zagrożeń terrorystycznych w wojnie hybrydowej oraz wpływ tego typu działań na bezpieczeństwo ludności cywilnej. W opracowaniu sformułowano następujące pytania badawcze: 1. Czy istnieje związek pomiędzy *modus operandi* aktów terroryzmu w warunkach wojny hybrydowej i w warunkach czasu pokoju? 2. Czy istnieje związek pomiędzy atakami terrorystycznymi w sieciowych uwarunkowaniach wojny hybrydowej a ochroną ludności? 3. Czy istnieje potrzeba zdefiniowania terroryzmu w wojnie hybrydowej.

Ponieważ zagrożenie terroryzmu w wojnie hybrydowej nie jest prostą zależnością, zoperacjonalizowano te obszary poprzez analizę baz naukowych (Google Scholar; Science Direct; ResearchGate). Do tego celu przyjęto dwuskładnikowe kryterium: wojna hybrydowa oraz terroryzm. W globalnym zestawieniu danych przeprowadzona analiza wykazała następujące wyniki: Google Scholar – 65 000 rekordów, Science Direct – 1096 rekordów oraz ResearchGate – 1000 rekordów. W zindeksowanych opracowaniach zagadnienie terroryzmu i konfliktu zbrojnego poruszono w wąskim zakresie, a w przypadku wojny hybrydowej i terroryzmu były to jednostkowe opracowania. Ponadto do analizy przypadków zdarzeń terrorystycznych wykorzystano międzynarodowe raporty oraz źródła otwarte. W celu syntezy informacji z wielu źródeł otwartych wykorzystano również technologię ChatGPT (Generative Pretrained Transformer) – chatbot AI (Artificial Intelligence) oparty na modelu języka GPT-3. Wykorzystanie technologii AI w nauce jest obecnie kwestią dyskusyjną i nie należy jej traktować na tym etapie jako źródło naukowe. W przekonaniu autora może jednak stanowić źródło otwarte do syntezy informacji i w takim kontekście zostało użyte w niniejszym opracowaniu.

UJĘCIE KONCEPCYJNE WOJNY HYBRYDOWEJ

W literaturze przedmiotu można spotkać opracowania argumentujące, iż natura międzynarodowego bezpieczeństwa i konfliktów pozostaje taka sama, a koncepcja wojny hybrydowej jest tak stara jak sama wojna (Machnikowski, 2018, s. 128-136). Generał Sánchez García w krytycznym artykule na temat koncepcji wojny hybrydowej stwierdza, że po zastanowieniu nie jest to nic nowego, a wręcz można nawet wrócić do nauki Sun Tzu, który w *Sztuce wojny* stwierdza: „Jeśli jest silniejszy, unikaj go. Jeśli jego siły są zjednoczone, rozdziel je. Atakuj, gdy jest nieprzygotowany. Pojawiaj się, gdy jesteś nieoczekiwany” (Chornet, 2022, s. 298-322). Jednak należy zauważyć, że współcześnie zmianie uległo *modus operandi*. Model prowadzenia konfliktów ma charakter zróżnicowany pod względem innowacyjności i radykalności. Wynika to z zaangażowania podmiotów niepaństwowych i technologii informacyjnych w celu podporządkowania przeciwników w tzw. wojnie nieliniowej (hybrydowej) (Wróblewski, 2022, s. 95-107).

The United States Joint Forces Command definiuje wojnę hybrydową jako każdego przeciwnika, który jednocześnie i adaptacyjnie wykorzystuje dostosowaną kombinację konwencjonalnych, nieregularnych, terrorystycznych i kryminalnych środków lub działań w operacyjnej przestrzeni walki. Przy czym przeciwnik nie jest jednopodmiotową organizacją, lecz stanowi kombinację podmiotów państwowych i niepaństwowych (Chornet, 2022, s. 298-322). Andrew Mumford w opracowaniu *A report prepared for NATO's Centre of Excellence for Defence Against Terrorism* stwierdził, że wojna hybrydowa jest wieloprzyczynową formą konfliktu toczącego się w środowisku wielu zagrożeń, w którym państwa i podmioty niepaństwowe współdziałają (jawnie lub w sposób ukryty), stosując mieszankę regularnych i nieregularnych taktyk wojennych w celu poszerzenia wpływów, interesów i w niektórych przypadkach terytorium (Mumford, 2016).

Termin „wojna hybrydowa” powszechnie został przypisany wystąpieniu generała Jamesa Mattiasa podczas Defence Forum, a szczególną uwagę zwrócił po publikacji Franka Hoffmana *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Zespół zaangażowanych w badanie osób przeanalizował teoretyczne modele wojen i zaproponował nowy paradygmat przyszłych wojen (zob. Hoffman, 2007, s. 10-14). Według Arslana Bilala wojna hybrydowa pociąga za sobą fuzję konwencjonalnych i niekonwencjonalnych narzędzi zsynchronizowanych w celu wykorzystania słabych punktów antagonisty i osiągnięcia efektów synergii. Wojna hybrydowa posiada dwie istotne cechy: po pierwsze

– czas pokoju i czas wojny staje się pojęciem niejasnym, a co za tym idzie, pojawia się trudność w identyfikacji progu wojny, w konsekwencji czego zazwyczaj prowadzona poniżej progu wojny jest stosunkowo tańszym i łatwiejszym modelem aniżeli działania kinetyczne. Po drugie – działania hybrydowe odnoszą się do celowej niejednoznaczności i atrybucji (Bilal, 2021).

Dotychczasowe opracowania pozwalają stwierdzić, że podstawowym celem działań hybrydowych jest przekonanie zarówno przeciwnika, jak i świata zewnętrznego, że prowadzone działania nie mają charakteru regularnej wojny. Zgodnie z doktryną Gierasimowa ewolucja teatru wojny będzie zmierzała do tendencji zacierania się granic pomiędzy stanem wojny i pokoju, rozumianego jako brak formalnego aktu wypowiedzenia wojny, np. wiosna arabska. Gierasimow podkreślał istotność prowadzenia wojny poprzez wykorzystanie szeregu instrumentów ekonomicznych, politycznych, psychologicznych i humanitarnych, które wspierane przez środki militarne, wojnę informacyjną i jednostki specjalne stanowią fazę działania, którą mają następnie dopełnić pełnowymiarowe działania oddziałów zbrojnych pod agendą misji pokojowych lub stabilizacyjnych, jednocześnie przyjmując atrybuty wojny hybrydowej, takie jak np. połączenie wojny konwencjonalnej pomieszanej z nieregularną i wspieranej przez cyberwojnę i operacje psychologiczne w celu uniknięcia otwartego pełnowymiarowego konfliktu zbrojnego (Skoneczny, 2015, s. 39-45).

TERRORYZM W ZRÓŻNICOWANYM ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA

Koncepcja wojny hybrydowej wśród wielu taktyk wskazuje na terroryzm, będący metodą wykorzystywaną najczęściej jako działanie nieliniowe. W opracowaniu *Multiple futures project – Navigating towards 2030*, które pokazuje percepcje i postawy wobec potencjalnego rozwijającego się scenariusza środowiska bezpieczeństwa i charakteru możliwych konfliktów zbrojnych, stwierdzono, że działania hybrydowe będą obejmowały siły regularne i nieregularne, terrorystów i przestępców współpracujących w trybach mieszanych (NATO, 2009). Terroryzm w warunkach standardowego środowiska bezpieczeństwa (stan pokoju) według Dyrektywy Parlamentu Europejskiego w sprawie zwalczania terroryzmu może oznaczać przestępstwa kryminalne dokonywane w celu zastraszenia ludności lub próby wymuszenia na rządzie lub organizacji międzynarodowej poważnej destabilizacji lub zniszczenia podstaw politycznych, konstytucyjnych, gospodarczych lub społecznych struktur państwa lub organizacji międzynarodowej (Directive EU 2017/541, 2017). Według opracowania ONZ

terroryzm oznacza różnie umotywowane ideologicznie, planowane i zorganizowane działania pojedynczych osób lub grup skutkujące naruszeniem istniejącego porządku prawnego, podjęte w celu wymuszenia od władz państwowych i społeczeństwa określonych zachowań i świadczeń, często naruszające dobra osób postronnych. Działania te realizowane są z całą bezwzględnością, za pomocą różnych środków (przemoc fizyczna, użycie broni i ładunków wybuchowych), w celu nadania im rozgłosu i celowego wytworzenia lęku w społeczeństwie (Un Action to Counter Terrorism, 2013).

Klasyfikacji terroryzmu jest wiele i nie stanowi to przedmiotu niniejszego opracowania, ale w ogólnym postrzeganiu terroryzm różni się na międzynarodowy, który oznacza brutalne, przestępcze czyny popełnione przez osoby i/lub grupy, które są inspirowane lub powiązane z uznanymi zagranicznymi organizacjami terrorystycznymi lub narodami (sponsorowanymi przez państwo), oraz krajowy, oznaczający brutalne, przestępcze czyny popełnione przez jednostki i/lub grupy w celu realizacji zamierzeń ideologicznych wynikających z wpływów krajowych, takich jak te o charakterze politycznym, religijnym, społecznym, rasowym lub środowiskowym (Federal Bureau of Investigation, 2022).

Według opracowania *Global Terrorism Index – GTI* (2022), w 2021 roku wzrosła liczba globalnych ataków (5226) przy jednoczesnym utrzymaniu się tendencji spadkowej w liczebności ofiar (7142), co może oznaczać, że terroryzm staje się mniej śmiertelnym zagrożeniem. Największym atakiem terrorystycznym w 2021 roku był atak na lotnisko w Kabulu, w którym zginęło 170 osób (*Country Reports on Terrorism*, 2021, s. 2 i in.). Dane powyższe należy widzieć z perspektywy uwarunkowań epidemicznych, które w znacznym stopniu ograniczyły możliwości grup terrorystycznych i zmieniły koncepcje oraz strategie działania, co zapewne wpłynęło na fakt, iż w latach 2020-2021 aż 105 krajów nie odnotowało żadnych ataków terrorystycznych (*Global Terrorism Index*, 2022, s. 4-14). Według *European Union Terrorism Situation and Trend Report* z 2022 roku, w ostatnim roku na terytorium UE doszło do piętnastu ataków terrorystycznych, w których głównie wykorzystywano broń palną, materiały wybuchowe oraz pojazdy (w przypadku ataków przez taranowanie), a także improwizowane urządzenia zapalające (*Improvised Incendiary Devices – IID*) i improwizowane urządzenia wybuchowe (*Improvised Explosive Devices – IED*). Cztery ataki terrorystyczne zostały przeprowadzone poprzez pchnięcie nożem, taranowanie pojazdem i podpalenie przy użyciu płynów łatwopalnych. *Improvised Incendiary Devices* oraz *Improvised Explosive Devices* zostały wykorzystywane we wszystkich rodzajach terroryzmu, natomiast broń ostra, taka jak noże, była używana głównie w kontekście dżihadystycznym lub prawicowym. Ponadto,

w trakcie dochodzeń w państwach członkowskich Unii Europejskiej (zwłaszcza tych dotyczących prawicowych ekstremistów) zabezpieczono broń drukowaną w technologii 3D, a także broń konwencjonalną i materiały tzw. domowej roboty (*European Union Terrorism Situation and Trend Report, 2022*, s. 6 i in.). W ocenie *Country Reports on Terrorism* najczęściej wykorzystywanymi technikami ataków były: zabójstwa (masowe i celowe), zamachy samobójcze, uprowadzenia, podpalenia oraz ataki z wykorzystaniem improwizowanych ładunków wybuchowych (*Improvised Explosive Devices; Country Reports on Terrorism, 2021*, s. 2 i in.).

Wielokrotnie ataki terrorystyczne synchronizują się lub są skutkami destabilizacji bezpieczeństwa regionalnego. Według cytowanego już raportu *Global Terrorism Index*, w 2020 roku 97,6% zgonów z powodu terroryzmu nastąpiło w krajach dotkniętych konfliktem zbrojnym, a 80% wszystkich incydentów terrorystycznych miało miejsce w promieniu 50 kilometrów od strefy, w której toczy się konflikt. Ataki terrorystyczne w krajach objętych konfliktem były ponad sześciokrotnie bardziej zabójcze niż ataki w krajach pokojowych (*Global Terrorism Index, 2022*, s. 2-9). W przypadku, kiedy akty terroru dokonywane są w strefie konfliktu, zmianie ulega intensywność działań, skala oraz algorytm zdarzeń, zatem można przypuszczać, że konflikt zbrojny może być podstawowym czynnikiem napędzającym terroryzm. Analiza *The Global Terrorism Index* wskazuje, że wszystkie z dziesięciu krajów najbardziej dotkniętych terroryzmem w 2021 roku były zaangażowane w tego typu konflikt zbrojny, a terroryzm może stanowić metodę osiągnięcia celów taktycznych lub strategicznych. Przykładem mogą być konflikty np. w Iraku, Syrii i Afganistanie (*Global Terrorism Index, 2022*, s. 60-64).

Terroryzm zarówno w standardowym środowisku bezpieczeństwa (czasie pokoju), jak i w konfliktach zbrojnych oraz wojnie hybrydowej jest zagrożeniem wielowymiarowym. Zasadniczą jednak różnicą może być stopień złożoności, uwarunkowany zastosowanym schematem zdarzeń przekształcających się – jak już wspomniano – w zagrożenia sieciowe. Za przykład może posłużyć sytuacja zakładnicza, która w warunkach ataku w okresie pokoju, a nawet w warunkach konwencjonalnego konfliktu zbrojnego może się różnić od sytuacji zakładniczej w środowisku wielowektorowego ataku. *Field Manual 3-0 Doctrine* wskazuje, że elementami taktyki hybrydowej mogą być np. działania sił zewnętrznych, które polegają na ułatwianiu separatystom i terrorystom rekrutacji zwolenników i ich szkolenia, oddziaływaniu na gospodarkę i sferę społeczną, koordynacji działań dyplomatycznych, a także dokonywaniu wyraźnych aktów przemocy. Do tych celów angażowane są siły operacji specjalnych, siły rozpoznawcze,

wstępnie sformowane grupy separatystyczne i terrorystyczne, grupy bojowników oraz zorganizowane grupy przestępcze. Ich działania, rozpowszechniane za pomocą pełnego spektrum technologii informacyjno-komunikacyjnych, mają również ogromny wpływ informacyjno-psychologiczny na ludność, personel wojskowy i porządkowy oraz władze (Field Manual 3-0 Doctrine, 2017). Ponadto, akty terroryzmu w wojnie hybrydowej nie podlegają żadnym regułom humanitarnym. Taktyczne akty terroryzmu obserwowane dzisiaj w wojnie hybrydowej mają zbiorową zdolność do wywierania efektu strategicznego, biorąc pod uwagę sposób, w jaki są używane w połączeniu z innymi konwencjonalnymi sposobami konfliktu (Mumford, 2016). Hoffman stwierdził, że „współcześnie nie tylko strony konfliktu hybrydowego nie będą akceptowały żadnych reguł, ale ich głównym podejściem będzie unikanie przewidywalności i szukanie przewagi w nieoczekiwany sposób i bezwzględne sposoby ataku. Akty terroryzmu będą dla nich kluczowym sposobem osiągnięcia tego celu” (Hoffman, 2007, s.10-14). Ewolucja terroryzmu w takim środowisku może być dynamiczna, co wynika z istniejących w warunkach hybrydowego konfliktu zbrojnego podatności np. na radykalizm czy ekstremizm.

AKTY TERRORYZMU W KONFLIKCIE ZBROJNYM W UKRAINIE

Analiza źródeł otwartych dotyczących konfliktu w Ukrainie (2022) może prowadzić do wniosku, że działania terrorystyczne w pełnowymiarowej wojnie hybrydowej mogą być sieciowo uwarunkowanym procesem, w którym ataki tego typu stanowią jedynie element taktyki wielowektorowej o możliwym efekcie kaskadowym (wzajemnego oddziaływania skutków zagrożeń). Mogą one być przeprowadzane między innymi w środowisku wojny informacyjnej, asymetryczności ataków, cyberataków, wojny psychologicznej, zmienności intensywności konfliktu czy profilowania metod ataków niekonwencjonalnych. Powyższe elementy i szereg innych, jak np. ataki na infrastrukturę energetyczną czy łańcuchy dostaw, były wykorzystane w konflikcie zbrojnym w Ukrainie (2022). Wnioski wynikające z analizy źródeł formalnych (rządowych serwisów informacyjnych) oraz źródeł otwartych pozwalają na sklasyfikowanie ataków określonych jako terrorystyczne w konflikcie zbrojnym w Ukrainie (2022) według kryterium ataków planowanych i dokonanych. W przypadku tych pierwszych wymienia się między innymi przeprowadzenie ataku terrorystycznego na prawosławne cerkwie w Charkowie (Czarnecki, 2022), elektrownię jądrową w Czarnobylu (Ukrinform, 2022), dzieci wracające ze szkoły (Partyła, 2022),

samolot pasażerski (Służba Bezpieczeństwa Ukrainy, 2022), centrum miasta w Zaporozżu (Służba Bezpieczeństwa Ukrainy, 2022), elektrownię wodną na Dnieprze (Podolak, 2022). Według danych jawnych, przygotowywane ataki miały charakter zbrojny z użyciem ładunków wybuchowych (wzmocnionych np. ładunkiem gwoździ).

W przypadku przeprowadzonych ataków określonych jako terroryzm, źródła wskazują między innymi na atak na plac Wolności w Charkowie (Ukrinform, 2022), stację kolejową (węzeł ewakuacyjny) w Krematorsku (Służba Bezpieczeństwa Ukrainy, 2022), ataki w Kijowie, Lwowie, Dnieprze, Tarnopolu, Żytomierzu, Chmielnicku, Iwano-Frankowsku, Połtawie, Konotopie, Charkowie (Zagórski, 2022), Zaporozżu, Awdijiwce i Mikołajowie (Ratynskiy, 2022). *Modus operandi* i narzędzia ataków to głównie zmasowane ostrzały rakietowe przy użyciu pocisków rakietowych i amunicji krążącej, pocisków samozapalających i kasetowych, masowe egzekucje, wykorzystanie ciężkiego uzbrojenia oraz dronów, a także broń termobaryczna. Cele przeprowadzonych ataków to centra miast w godzinach szczytu (Zagórski, 2022); osiedla mieszkalne; domy; place zabaw; uczelnie; kolumny cywilnych aut; ewakuująca się ludność oraz targowiska (Zagórski, 2022). Według danych ONZ od 24 lutego 2022 roku, kiedy rozpoczęła się zbrojna napaść Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, do 29 stycznia 2023 roku Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka odnotowało 18 657 ofiar cywilnych w kraju: 7110 zabitych i 11 547 rannych (OHCHR, 2022). Nie istnieją natomiast dane indeksujące ofiary cywilne, będące skutkiem ataków terrorystycznych. Wynikać to może z faktu, że terroryzm w wojnie hybrydowej jest pojęciem nowym, niejasnym i trudno kwalifikowalnym.

TERRORYZM I BEZPIECZEŃSTWO LUDNOŚCI CYWILNEJ W SYNTEZIE INFORMACJI CHATBOT GPT-3

Dotychczasowa analiza została oparta na źródłach naukowych oraz otwartych i może wskazywać zarówno na istnienie terroryzmu w wojnie hybrydowej, jak i na złożony skutek tego typu taktyki dla ludności cywilnej. W niniejszym opracowaniu rozszerzono analizę również o syntezę informacji z wielu źródeł przy wykorzystaniu technologii Artificial Intelligence (ChatGPT-3). Analiza wnioskowania w tym przypadku, podobnie jak w źródłach otwartych, nie jest naukowym dowodzeniem i na tym etapie nie może być traktowana w ten sposób, ale może zostać wykorzystana – jak wskazano wcześniej – do syntezy informacji. Do analizy przyjęto dwa argumenty (dane wejściowe) w postaci pytań. Argument

pierwszy: czy terroryzm jest wykorzystywany w wojnie hybrydowej? Na jego podstawie Chatbot wywnioskował:

Tak, terroryzm może być stosowany jako taktyka w wojnie hybrydowej. Wojna hybrydowa to forma konfliktu, która łączy konwencjonalną taktykę wojskową z metodami niemilitarnymi, takimi jak propaganda, cyberataki i przewrót polityczny. Celem wojny hybrydowej jest destabilizacja i osłabienie przeciwnika, często bez angażowania się w bezpośrednią konfrontację militarną. Terroryzm jest formą metody niemilitarnej, która może być wykorzystana w wojnie hybrydowej. Ataki terrorystyczne w wojnie hybrydowej mogą wywołać strach i niepewność wśród ludności, uszkodzić infrastrukturę krytyczną oraz zakłócić działalność społeczną i gospodarczą. Efekty te mogą być wzmocnione przez wykorzystanie kampanii propagandowych i dezinformacyjnych, które mają na celu zasianie niezgody i podważenie zaufania do instytucji. Chociaż terroryzm jest często kojarzony z podmiotami niepaństwowymi, takimi jak grupy ekstremistyczne, może być również wykorzystywany przez podmioty państwowe w kontekście wojny hybrydowej. Terroryzm sponsorowany przez państwo polega na tym, że rząd lub organizacja państwowa udziela grupie terrorystycznej wsparcia materialnego, finansowego lub logistycznego, lub bezpośrednio przeprowadza ataki terrorystyczne. Podsumowując, terroryzm może być wykorzystywany jako taktyka w wojnie hybrydowej zarówno przez podmioty państwowe, jak i niepaństwowe do osiągnięcia swoich celów (<https://chat.openai.com/chat>).

Argument drugi: w jaki sposób zagrożenia terrorystyczne w wojnie hybrydowej wpływają na bezpieczeństwo ludności cywilnej? Chatbot wskazał następujące wnioski:

Ogólnie rzecz biorąc, terroryzm w ramach wojny hybrydowej może mieć głęboki wpływ na bezpieczeństwo ludności cywilnej, zarówno w perspektywie krótko-, jak i długoterminowej. Dlatego ważne jest, aby rządy i siły bezpieczeństwa podjęły kroki w celu ochrony ludności cywilnej przed atakami terrorystycznymi w wojnie hybrydowej. Argumenty na poparcie twierdzenia, że terroryzm w wojnie hybrydowej wpływa na bezpieczeństwo ludności cywilnej są następujące: celowe atakowanie ludności cywilnej, aby wywołać strach i panikę, które mogą mieć znaczący wpływ na zdrowie psychiczne i reakcję jednostki oraz społeczeństw, ataki mogą również powodować przesiedlenia, co może prowadzić do dalszego braku bezpieczeństwa i niestabilności (brak dostępu do podstawowych potrzeb, takich jak żywność, woda, schronienie), ataki terrorystyczne mogą powodować również podziały w społeczeństwie, prowadząc do napięć między różnymi grupami i osłabiając spójną społeczność (<https://chat.openai.com/chat>).

Reasumując można stwierdzić, że analiza opracowań tak naukowych, jak i otwartych może wskazywać na terroryzm jako rzeczywiste zagrożenie w hybrydowych konfliktach zbrojnych o bezpośrednich i złożonych skutkach dla ludności cywilnej.

WNIOSKI

Terroryzm jest zagrożeniem o niewątpliwie skomplikowanej naturze. Literatura przedmiotu przez lata badań tego zagadnienia wypracowała co najmniej kilkaset definicji określających charakter tego zagrożenia, lecz nadal nie istnieje powszechna i uznana definicja terroryzmu. W ocenie ogólnodostępnych raportów zagrożeń terrorystycznych, poszkodowanymi i ofiarami aktów terroryzmu pozostają głównie osoby cywilne. Liczebność oraz charakter ataku są uzależnione między innymi od środowiska, w którym ten akt jest dokonywany, a które można sklasyfikować jako środowisko standardowe (czas pokoju), środowisko konfliktu zbrojnego (wojny konwencjonalnej) oraz środowisko wojny hybrydowej (konwencjonalnej i niekonwencjonalnej). Akty terroryzmu dokonywane w warunkach czasu pokoju oraz w warunkach konwencjonalnego konfliktu zbrojnego mogą być ograniczone przez szereg czynników, takich jak np. zasoby, narzędzia, taktyki. W wojnie hybrydowej akty terroryzmu mogą przybierać mechanizm bardziej złożony. Wynika to przede wszystkim z charakteru samych działań (taktyk) hybrydowych, które mogą tworzyć sieciowe uwarunkowania (zintegrowane działanie wielu taktyk, w tym również terroryzmu) oraz prowadzić do efektów kaskadowych (skutków wpływających na siebie wzajemnie).

Dotychczasowe opracowania naukowe oraz formalne (np. uchwała Sejmu RP z 2022 roku uznająca Rosję za państwo wspierające terroryzm i stosujące środki terroru) wskazują na terroryzm jako element taktyki hybrydowej w konfliktach zbrojnych. Jednak natura i charakter tego zagrożenia wymagają pogłębionych badań i analiz. Bez starannego rozważenia implikacji terroryzmu w wojnie hybrydowej strategii ochrony ludności cywilnej oraz inne rozwiązania w tym obszarze będą niewystarczające. Ochrona ludności, która w najprostszym ujęciu oznacza działania administracji publicznej oraz działania indywidualne w celu zapewnienia między innymi bezpieczeństwa zdrowia i życia, powinna mieć na celu rozpoznanie charakteru działań hybrydowych związanych z konfliktem, badać zakres narzędzi wykorzystywanych w wojnie hybrydowej i zagrożeniach hybrydowych, ze szczególnym uwzględnieniem działań związanych między innymi z terroryzmem (Center for Civilians in Conflict, 2022).

Warte rozważenia z perspektywy decydentów jest wskazanie, że skuteczne przeciwdziałanie terroryzmowi w taktyce hybrydowej musi angażować całe społeczeństwo i budować hybrydową odporność społeczną, np. poprzez integrację komponentu niemilitarnego i militarnego, jak obrony cywilnej i sił zbrojnych. Dotychczasowe modele ochrony ludności nie przewidują przygotowania i reagowania na zagrożenia terrorystyczne w warunkach hybrydowego konfliktu zbrojnego, który nie jest ani formalnym stanem wojny, ani czasem pokoju. Można przy-

puszczać, że złożony charakter działań hybrydowych będzie nadal wykorzystywał terroryzm jako narzędzie taktyczne, co w głównej mierze może wynikać z czynników ekonomicznych i skuteczności typu aktów dokonywanych w złożonym teatrze wojny hybrydowej.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę odpowiedzi na problem badawczy stawiający pytanie o to, czy natura aktów terroryzmu w wojnie hybrydowej może być tożsama z aktami terroryzmu w rutynowym środowisku bezpieczeństwa (stan pokoju) oraz z innymi konfliktami zbrojnymi? W odpowiedzi na poziomie ogólności można przypuszczać, że akty terroryzmu w warunkach pokoju oraz konfliktów zbrojnych mają bardziej złożoną naturę i charakter, aniżeli w przypadku ataków w środowisku hybrydowym. Wynika to z faktu wielowymiarowych płaszczyzn hybrydowych, które mogą przekształcać się w zagrożenia sieciowe oraz kaskadowe skutki. W związku z tym istnieje potrzeba poznania zagrożenia terrorystycznego w warunkach działań hybrydowych oraz opracowania mechanizmu odporności hybrydowej ludności cywilnej w konfliktach zbrojnych z uwzględnieniem zagrożenia terrorystycznego. Podany w opracowaniu cel badawczy został osiągnięty poprzez wskazanie przesłanek wpływających na bezpieczeństwo ludności cywilnej podczas ataków terrorystycznych w warunkach działań hybrydowych. Na podstawie postawionych pytań badawczych stwierdzono, że może istnieć pośredni związek pomiędzy *modus operandi* aktów terroryzmu w warunkach wojny hybrydowej oraz czasu pokoju i innych rodzajów konfliktów zbrojnych. Ponadto, akty terroryzmu stanowią element taktyki hybrydowej i mogą być przeprowadzane w warunkach współistniejących ataków kinetycznych i niekinetycznych, co bezpośrednio może wpływać na bezpieczeństwo ludności cywilnej. Być może istnieje potrzeba opracowania definicji terroryzmu w konflikcie zbrojnym o charakterze hybrydowym. Mogłoby to pozwolić na identyfikację natury oraz charakteru tego typu działania.

BIBLIOGRAFIA

- Bilal A. (2021), *Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and ‘Trust’ as the Antidote*, NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html> [dostęp: 15.10.2022].
- Chelimo G.C. (2011), *Defining Armed Conflict*, International Humanitarian Law, vol. 3, no. 04.
- Chornet C.R. (2022), *Terrorism and Counterterrorism in New Asymmetric and Hybrid Warfare. Lessons after Afghanistan*, [w:] P.A. Fernández-Sánchez (red.), *The Limitations of the Law of Armed Conflicts: New Means and Methods of Warfare*, Lejda: Brill/Nijhoff, E-book, s. 298-322.
- Department of State United States of America (2020), *Country Reports on Terrorism*.
- Department of State United States of America (2021), *Country Reports on Terrorism*, s. 2 i in.

- Directive (EU) 2017/541 of 15 March 2017 on combating terrorism, OJ L 88/6, 31.3.2017.
- Europol (2022), *European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT)*. Publications Office of the European Union, Luxembourg, s. 6 i in.
- Hoffman F. (2007), *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, s. 10-14.
- Horbulin V. (2014), 'Hybrid War' as a Key Tool for Russian Geostrategy of Revenge, *Strategic Priorities*, 4, s. 5.
- Institute for Economics and Peace (2022), *Global Terrorism Index. Measuring the Impact of Terrorism*, s. 4-14.
- Kaldor M. (2012), *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Cambridge: Polity Press, s. 7-10.
- Machnikowski R.M. (2018), *Theorizing "Terrorism" and „Hybrid War”*, [w:] R.Q. Turcsányi i M. Vorotnyuk (red.), *Theorizing Security in the Eastern European Neighborhood*, Bratislava–Kyiv: Stratpol, s. 128-136.
- Manko O. i Mikhieiev Y. (2018), *Defining the Concept of 'Hybrid Warfare' Based on the Analysis of Russia's Aggression against Ukraine*, *Information and Security: An International Journal*, t. 41, s.11-20.
- Mumford A. (2016), *The Role of Counter Terrorism in Hybrid Warfare. A report prepared for NATO's Centre of Excellence for Defence Against Terrorism (COE DAT)*, The University of Nottingham.
- NATO's Response To Hybrid Threats* (2009), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm [dostęp: 15.10.2022].
- Skoneczny Ł. (2015), *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia*, *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego* (wydanie specjalne), s. 39-45.
- Stewart G.S. (2003), *Towards a Single Definition of Armed Conflict in International Humanitarian Law: A Critique of International Armed Conflict*, *International Review of the Red Cross*, 85, nr 850, s. 313-350.
- Wróblewski W. (2022), *Terrorism and the Hybrid Warfare in Aspect of War in Ukraine*, *Polish Political Science Yearbook*, 51, nr 4, s. 95-107.

Akty prawne

- Konwencje o ochronie ofiar wojny, podpisane w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 roku, Dz.U. 1956, nr 38, poz. 171, art. 2.

Netografia

- Definicja terroryzmu*, <https://www.unic.un.org.pl/terroryzm/definicje.php> [dostęp: 15.10.2022].
- Definicja terroryzmu FBI*, <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism> [dostęp: 17.10.2022].
- <https://www.unodc.org/e4j/zh/terrorism/module-6/key-issues/categorization-of-armed-conflict.html> [dostęp: 19.10.2022].
- <https://wyborcza.pl/7,75399,28139528,ukraina-udaremnilismy-plan-ataku-terrorystycznego-w-charkowie.html> [dostęp: 25.10.2022].
- <https://www.ukrinform.pl/rubric-ato/3426571-putin-szykuje-atak-terrorystyczny-na-elektrownie-atomowa-w-czarnobylu-wywiad.html> [dostęp: 25.10.2022].
- https://www.rmfm24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-rozkaz-ostrzelania-dzieci-wracajacych-ze-szkoly-sbu-publikuj,nId,5982668#crp_state=1 [dostęp: 25.20.2022].

- <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-sbu-rosjanie-chcieli-zestrzelic-samolot-pasazerski-wina-mial,nId,5996535> [dostęp: 26.10.2022].
- <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-sbu-zatrzymalismy-56-latka-ktory-planowal-zamach-w-zaporozu,nId,6019644> [dostęp: 26.10.2022].
- <https://tvn24.pl/swiat/atak-rosji-na-ukraine-mychajlo-podolak-rosja-przygotowuje-katastrofe-w-elektrowni-kachowskiej-na-dnieprze-6173131> [dostęp: 26.10.2022].
- <https://www.ukrinform.pl/rubric-ato/3416885-zeenski-wezwa-swiat-do-uznania-rosji-za-panstwo-terrorystyczne.html> [dostęp: 27.10.2022].
- <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/popoludniowe-espresso-ukraina-39-osob-zginelo-w-wyniku-ataku-rakietowego-na-kolejowy-wezel-ewakuacyjny/> [dostęp: 27.10.2022].
- <https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/wojna-w-ukrainie-ataki-terrorystyczne-na-ukrainskie-miasta-i-cywilne-cele-zemsta/xqb8yy8> [dostęp: 27.10.2022].
- <https://wpolityce.pl/swiat/617842-relacja-231-dzien-wojny-bestialski-atak-na-awdijiwke> [dostęp: 27.10.2022].
- <https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/wojna-w-ukrainie-ataki-terrorystyczne-na-ukrainskie-miasta-i-cywilne-cele-zemsta/xqb8yy8> [dostęp: 27.10.2022].
- <https://chat.openai.com/chat> [dostęp: 17.03.2023].

IMPLIKACJA TERRORYZMU W BUDOWANIU MECHANIZMU ODPORNOŚCI LUDNOŚCI CYWILNEJ W HYBRYDOWYCH KONFLIKTACH ZBROJNYCH

Streszczenie

Współcześnie w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego coraz częściej funkcjonuje termin „wojna hybrydowa”. Dotychczas opracowano kilka naukowych i formalnych definicji tego zagadnienia, jednak nadal pozostaje ono pojęciem spornym i nieprecyzyjnym. W powszechnym przekazie pojęciem „wojna hybrydowa” określa się najczęściej tzw. kryzys ukraiński, którego eskalacja nastąpiła w 2022 roku i przyjęła postać nieformalnego konfliktu zbrojnego. Przyjmuje się, że wojna hybrydowa oznacza połączenie taktyk konwencjonalnych i niekonwencjonalnych o charakterze militarnym i niemilitarnym. Jednym z elementów zagrożeń hybrydowych jest terroryzm, który w rutynowym środowisku bezpieczeństwa (stan pokoju) oraz w warunkach konfliktów zbrojnych jest zagrożeniem szerzej analizowanym. Natomiast w przypadku konfliktu o charakterze hybrydowym jest zagadnieniem opracowanym w wąskim zakresie. Akty terroryzmu w taktyce hybrydowej mogą posiadać charakter sieciowy (tzn. zintegrowany atak wielowektorowy) oraz efekt kaskadowy (tzn. skutki wpływające na siebie wzajemnie). Taki stan rzeczy może mieć wpływ na bezpieczeństwo ludności cywilnej w szerszym zakresie aniżeli w pozostałych stanach. Istnieje zatem pilna potrzeba zrozumienia wykorzystania taktyki terroryzmu w warunkach pełnowymiarowego konfliktu hybrydowego oraz jej wpływu na bezpieczeństwo ludności cywilnej.

Słowa kluczowe: terroryzm; wojna hybrydowa; ochrona ludności; bezpieczeństwo.